על אלו מומין פרק ששי בכורות

בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע ושעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה (א) א] אכשהיו אומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה שלא יבואו לידי מעילה ב] תרתי למה לי חדא דכספא וזהבא וחדא דבניינא רב נחמן בר יצחק ואי תימא רב הונא בר נתן ג] לאותה ששנינו (ב) שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע: **מתני'** באין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת ר' ישמעאל אומר אם יש לו שני כיסין יש לו ב' ביצים אין לו ד] שני כיסין אין לו אלא ביצה אחת ר"ע אומר ה] גמושיבו על ו] עכוזו וממעך אם יש ביצה סופו לצאת מעשה שמיעך ולא יצא ז] נשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע ואסר רבי יוחנן בן נורי: **גמ'** השתא אין לו אלא ביצה אחת אמרת הוי מומא אין לו כלל מיבעיא חסורי מיחסרא והכי קתני אין לו שתי ביצים בשתי כיסין אלא בכיס אחד אע"ג שתי כיסין וביצה אחת הרי זה מום ר' ישמעאל אומר יש לו ב' כיסים בידוע שיש לו ב' ביצים אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרינן אלא מושיבו על עכוזו וממעך אם יש ז] ביצה סופו לצאת: ומעשה שמיעך ולא יצא וכו': דתניא א"ר יוסי מעשה בפירן של בית מנחם שמיעך ולא ח] יצאת ונשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע ואסר רבי יוחנן בן נורי אמר לו ר"ע לר' יוחנן בן נורי העד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל אמר לו רבי יוחנן בן נורי לר"ע עד מתי אתה מאכיל ט] ישראל נבילות לאו מישחט שחטיה אלא טריפות לא איסור טריפות הוא אלא עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ: **מתני'** דובעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש ושרגליו י] (שהוא) קלוטות כשל חמור הוהשחול והכסול איזהו שחול שנשמטה יריכו וכסול שאחת יא] (ג) ומיריכים גבוהות: **גמ'** זא"ר הונא לא שנו אלא שחסר ויתר ביד אבל חברגל טרפה נמי הוי דכל יתיר טכנטול דמי אמר רב פפא לא תימא דעגילן ולא סדיקן אלא כיון דעגילן אע"ג דסדיקן: והשחול והכסול וכו': ת"ר איזהו כסול ואיזהו שחול שחול שנשמטה יריכו כסול שרגלו אחד בתוך הכסל ורגלו אחד ע"ג הכסל יתנא השרוע והקלוט שרוע שנשתרבב יב] לו יריכו קלוט שרגליו קלוטות כשל חמור וכשל סוס: **מתני'** כנשבר עצם ידו ועצם רגלו אע"פ שאינו ניכר מומין אלו מנה אילא ביבנה והודו לו חכמים ועוד ג' הוסיף אמרו לו לא שמענו [אלא](ד) יג] את אלו משגלגל עינו עגול כשל אדם נופיו דומה כשל חזיר סושניטל רוב המדבר יד] (ה) בלשונו ב"ד של אחריהן אמרו ה"ז מום: **גמ'** אינו ניכר מי קא הוי מומא אמר רב פפא אינו ניכר מחמת עצמו אבל ניכר מחמת מלאכה: מומין אלו מנה וכו': למימרא דלאו היינו אורחיה ורמינהו עהמפלת פמין בהמה וחיה ועוף בין טמאין בין טהורין אם זכר תשב לזכר אם נקבה תשב לנקבה אינו ידוע תשב לזכר ולנקבה דברי ר"מ ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מ"ט דר"מ הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם אמר רב יוסף ל"ק הא באוכמא הא צבחיוורא: ופיו דומה כשל חזיר: אמר רב פפא לא תימא דשפיד ופרום אלא כיון דפרום אף על גב דלא שפיד: ושניטל רוב המדבר טו] שבלשונו: מתני' מני רבי יהודה היא דתניא קואת שניטל רוב הלשון רבי יהודה אומר רוב המדבר של לשונו: **מתני'** טז] ומעשה שהלחי התחתון עודף על העליון ושאל יז] (ו) ר"ג לחכמים ואמרו רהרי זה מום: **גמ'** מאי תנא דקתני ומעשה משום דתנן פיו דומה לחזיר ופליגי רבנן עליה דרבי (ז) וקאמרינן כי פליגי רבנן בשפתו עליונה עודפת על התחתונה אבל שהתחתונה עודפת על העליונה הרי זה מום

ומעשה

רש"י

שושן הבירה. יליף שעשוי על שער מזרח ומקרי שושן הבירה במנחות בפרק שתי הלחם (דף צח.): יח] ס)**שיהו אומנין נוטלין בקטנה.** כשהיו מתנין עם האומנין לעשות כך וכך אמות מלאכה לבדק הבית היו מתנין בשל משה והן עושין יט] למדה הגדולה למדת אחת שעושין בשושן הבירה: **שלא יבואו לידי מעילה.** שלא יהנו מן ההקדש דאם היו עושין באותה מדה שמתנין שמא יפחתו דלא"ל לנמלא הילכך מחזירין בגדולה: **ותרתי למה לי.** כחד סגי כ](ח) (באותה) [לכל מאותה] של משה שהיא ו' טפחים: **חדא לדהבא וכספא.** שמלאכת טורח היא מתנין בשל משה ומחזירין לאותה ע) שגדולה הימנה חצי אצבע: **לבנינא.** לחומה נוטלין בשל משה ומחזירין באותה שיתירה עליה אצבע: **מתני' אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת.** הוי מום: **שני כיסין.** לכל בהמה יש לה לכל ביצה כיס אחת לפי שהכיס חלוק באמצעיתו ומבחוץ ניכר שהרי באמצע הוא משוקע ונראית בו שורה העמוקה: **ומושיבין אותו על עכוזו** גרסינן. והכי אמרינן בעירובין בפ' כילד מעברין (דף נג:) אכוזו תנן או עכוזו תנן. על עכוזו על (ט) עגבותיו אחת מושיבין את הבכור שאין לו אלא ביצה אחת: **וממעך.** וממשמש בכיס ובכסלים ואם יש (י) כא] סופה לצאת ואם אינה יוצאה הוי מום: **כסלים.** פלנק"ש: **והתיר ר"ע.** דהוי מום הואיל (כ) ואינה במקומה: **גמ' חסורי מחסרא כו'.** ור' ישמעאל אסיפא הוא דפליג דקאמר ת"ק אין לו אלא ביצה אחת (ל) בשני כיסין הוי מום ואתי רבי ישמעאל למימר בידוע שיש לו שתי ביצים אבל ארישא מודינא לך דכי אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת וכמעוך דמי: כב] **בפירן.** שם הכפר: **קדשים בחוץ.** שאין בו מום ובקדושתו הוא: **מתני' שנשמטה יריכו.** כגון דלא איעכל ניביה דאי איעכל ניביה טריפה נמי הוי כדאמרי' באלו טריפות (חולין דף נד:) האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה וה"מ דאיעכול ניביה: **גבוה מחבירתה.** מקום בוקא דאטמא של ירך זו עלה למעלה על הגב יותר מחבירתה: **גמ' לא שנו.** דבעל ה' רגלים או שלשה דהוי מום ולא טריפה: **אלא.** שהחיסור או הייתור הוו ביד שיש לו לבעל ה' רגלים ג' ידים וב' רגלים ולבעל ג' כג] ב' רגלים ויד אחת דביד לא שייך טריפות: **כנטול דמי.** ובהמה שניטל ירכה ומלל שלה כד] נבילה וקי"ל(מ) בבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טריפה ועוד בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה: **לא תימא.** דמכל וכל דומות לחמור דעגילין ולא סדיקין: **אלא כיון דעגילין.** כשל חמור הוי מום דפרסות בהמה טהורה אינן עגולות: **כסלי.** פלנ"ק: **בתוך הכסל.** כך דרך כה] הבהמה שהירך מחוברת באליה סמוך לכסלים ולא למעלה מן הכסלים (מ) דהיינו על גב האליה: **שנשתרבבה יריכו.** שאחת מיריכותיו גדולה מחבירתה: **מתני' אע"פ שאינו ניכר.** בגמרא מפרש: **לא שמענו אלא אלו.** שהוזכרו למעלה. ואלו הן הג' שהוסיף את שנגלגל עינו כו': **כשל חזיר.** מפרש בגמ': **רוב המדבר.** היינו (נ) קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו כו]: **גמ' מחמת עצמו.** שאין השבר נראה אבל ניכר הוא מחמת כו] שלועץ והילוך הרגל זו היא מלאכתו: **דלאו היינו אורחיה.** שיהא גלגל כז] של בהמה עגול: **תשב לזכר.** ימי טומאה שבעה ול"ג ימי טוהר: **תשב לנקבה.** י"ד טמאים וס"ו טהורין: **לזכר ולנקבה.** לחומרא ימי טומאה דנקבה שבועיים וימי טוהר דזכר דלא יהא לה אלא ל"ג ימי טוהר: **מאי טעמא דר' מאיר.** דלמא הוולד מין בהמה טמאה כח] לידה כולד מין אדם: **הואיל.** ודומה לאדם בגלגל העין: ק)**באוכמא.** שחור של עין הבהמה כט](אינו) עגול כשל אדם: **הא בחיורא.** כל בית מושב ל] הלובן והסירא קרי ליה והוא דאי (אינו) עגול כשל אדם: **לא תימא.** דבעי' דומה לחזיר מכל וכל דשפיד ופרים. שפיד פיו עגול פרים שפשה עליונה ולחיים העליונות עודפות על התחתונות. ומפני המורה איתמר לן איפכא דשפיד שלחיי העליונות הולכות ומתמדלדות כשפוד: **גמ' מאי תנא.** דלמי להאי ש)מעשה דקתני

ומעשה

תוספות

א] **בפירן** של בית מנחם. פירש בקונטרס שם הכפר ובתוספתא (פ"ד) כתוב בפרה של בית מנחם כמו בההוא [מעשה בפרה של בית מנחם] שניטלה האם שלה (סנהדרין דף לג.): **שנשמטה** יריכו. פי' בקונטרס אישלוייש"ר בלע"ז וכגון דלא איעכול ניביה דאי איעכול ניביה טריפה נמי הוי כדאמר באלו טריפות (חולין דף נה:) האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה והני מילי דאיעכול ניביה וקשיא לפירושו דאיכא מאן דטריף התם אפילו לא איעכול ולא איפסוק אלא יש לפרש דנשמטה כן מתחלת ברייתה וכן נשתרבבה נסמוך:

פיו

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ח מהלכות מעילה הלכה ה:
לח ב ג מיי' פ"ג מהל' בכורות הל' ה [ופ"ז מהל' ביאת מקדש הל' ח] טור י"ד סימן שט:
לט ד מיי' פ"ב מהל' איסורי מזבח הל' ה סמג עשין ר"ה טור י"ד סימן שט:
ה [מיי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הל' ט]:
ו [מיי' פ"ח מהל' שחיטה הל' יא טוש"ע י"ד סי' נג סעי' א וסי' נה סעי' ד]:
מ ז מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הלכה ט טור י"ד סימן שט:
מא ח מיי' פ"ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ג טור שם:
מב ט מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הלכה ז טור שם:
מג י מיי' פ"י מהלכות איסורי ביאה הל' ח טוש"ע י"ד סימן קצד סעיף ג:
מד כ מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הל' ז ופ"ח הל' ח סמג עשין ר"ה טור י"ד סימן שט:

שיטה מקובצת

א] שהיו אומנים: ב] מעילה ותרתי למה: ג] נתן אמר לאותה ששנינו או שיש: ד] לו אלא כיס אחד אין לו: ה] מושיבו אותו על כו' אם יש שם ביצה: ו] יצא ונשחט ונמצאת: ז] יש שם וכו' מעשה בפירון אות ז' נמחק: ח] יצאת ונשחט אות ה' נמחק: ט] מאכיל לישראל: י] תי' שהוא נמחק: יא] מירכותיו גבוהות משל חברתה: יב] תי' לו נמחק: יג] אלא אלו את שנלגל עינו נדה כ"ג ושם ורפ"ג בירושלמי: יד] המדבר של לשונו ב"ד של אחריהן אמרו הרי אלו מומין: טו] של לשונו אות ב' נמחק: טז] מעשה אות ו' נמחק: יז] ושאל ר' שמעון בן גמליאל: יח] מה"ד שהיו אומנין: יט] עושין במדה הגדולה למדה אחת מאותן שבשושן הבירה: כ] תמני עם של: כא] יש שם ביצה סופה: כב] מה"ד בפירון: כג] ג' רגלים ב' רגלים: כד] שלא טריפה וקיימא לן בהמה שנחתכו: כה] דרך הבהמות שהירך: כו] במלקוחיו של המדבר הס"ד: כז] מחמת מלאכה שצולע שהילוך רגל הבהמה זו: כח] גלגל עין של בהמה עגול כשל אדם: כט] טמאה היא כולד חי' לידה נמחק: ל] מושב העין הלובן כו' צריא וההיא ודאי: לא] מה"ד בפירון של:

רבינו גרשום

דיתירה על של משה דהוי ו' בטפח של כל אדם: ורב נחמן אמר לאצבע דמתניתין דבין חוליא לחוליא: רבי עקיבא אומר. אע"ג דיש לו ב' כיסין בידוע שיש לו ב' ביצים והאחת טמונה בבטן אלא כך בודקו מושיבו לבכור על עכוזו ועל זנבו ועל עגבותיו וממעך בכיס ואם יש שם ביצה אחרת סופה לצאת: והתיר ר' עקיבא. דכיון דנתמעך ולא יצא הוי מום ומותר לאוכלו: ר' יוחנן בן נורי אסר הואיל ונמצאה: אין לו אלא כיס אחד אע"ג דיש לו ב' ביצים כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי ואתא ר' עקיבא וכו': מעשה בפרה של בית מנחם. [illegible]

מסורת הש"ס

א) [עירובין נג:], ב) [תוספתא פ"ד ה"ג וע"ש], ג) [חולין ט.], ד) חולין נח:, ה) בילה לה:, ו) [מירכותיו], ז) [חולין שם:], ח) נ"א כנטול דמי ואח"כ פיסקא ושרגליו שהן קלוטות כשל חמור אמר רב פפא כו' נ"ק, ט) תניא נ"ק, י) [נדה כג.], כ) [לעיל ג:], ל) נדה כח. חולין פט. כריתות ו:, מ) [נ"ל בלידה ובירושה ר"ת בליהרא פי' אדום הסובב את השחור. ע' ערוך ערך גר ו'], נ) קדושין כה. וע"ש, ס) כאן שייך ד"ה של משה שהוא ו' טפחים הס"ד ואח"כ מה"ד כשהיו אומנין כו' למדת אמה הגדולה שיתירה עליה אצבע הס"ד ואח"כ מה"ד שלא יבואו כו' בגדולה הס"ד ומה"ד ותרתי למ"ל כחד סגי הס"ד ואח"כ מה"ד חדא לדהבא כו' שמלאכה יקרה היא מתנין וכו' נ"ק, ע) בס"א: כאותה, פ) [חולין ט.], צ) מלאכה נ"ק, ק) ועי' פרש"י בנדה דף כג. פי' כך כלוכמא שחור של עין פי' עגול כשל אדם בלידה כל בית מושב הלובן אינו עגול כשל אדם וע"ש, ר) נ"ק מ"ז, ש) להאי דקתני מעשה הס"ד ותיבת מעשה מיותר.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואחת קטנה שיהיו אומנין וכו' ותרתי למה לי חדא לכספא ודהבא וחדא לבנינא: (ב) שם לאותה ששנינו או שיש: (ג) שם במשנה שאחת מירכותיו גבוהה: (ד) שם במשנה לא שמענו אלא אלו את שנלגל: (ה) שם המדבר של לשונו וב"ד של אחריהם אמרו הרי אלו מומין: (ו) שם במשנה ושאל רבן שמעון בן גמליאל לחכמים: (ז) גמ' ופליגי רבנן עליה דר' אילא וקאמרינן וכו' דר' אילא בשפתו: (ח) רש"י ד"ה ותרתי וכו' סגי ובאותה של משה: (ט) ד"ה ומושיבין אותו וכו' על עגבות אחת וכו' ביצה אחת בב' כיסין הס"ד: (י) ד"ה וממעך וכו' ואם יש שם ביצה אחת סופה לצאת: (כ) ד"ה והתיר וכו' הואיל ולא מצאה במקומה כשמיעך ומשמש הס"ד: (ל) ד"ה חסורי וכו' ביצה אחת ושני וכו' ביצה אחת דמי כצ"ל ותיבת כמעוך נמחק: (מ) ד"ה בתוך הכסל וכו' ולא למעלה מן הכסלים וזו הירך על גבי הכסל הס"ד: (נ) ד"ה רוב וכו' היינו אותו קצת וכו' למלקוחיו:

לעזי רש"י

פלנק"ש. כסלים (השרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה).
פלנ"ק. כסל (השריר הפנימי של הירך סמוך לכליה).

מוסף רש"י

בשושן הבירה. מגדל אחד היה בנוי על שער המזרחי של עזרה ומצוייר כמבנית שושן הבירה (מנחות צח.) והוא בית הבנוי על גובה השער, לדתנן במסכת מדות (פ"ג מ"א) שער המזרחי ועליו שושן הבירה צורה מצויירת, ומפרשינן במנחות (שם) כדי שידעו מהיכן באו (פסחים פו.). של משה. ששה טפחים (שם). ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה. [illegible]

[illegible]

א) נ"ל דנפל בירושלמי [illegible]

[illegible]